

Nr 25

Justitiekammarens betänkande i anledning av motioner angående straffsanktionerad tystnadsplikt för tolk.**Motionerna**

I motionen 1974:560 av fru Diesen m. fl. (m) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär förslag till lagbestämmelser beträffande straffsanktionerad tystnadsplikt för tolk.

I motionen 1974:573 av fru Olsson i Hölö m. fl. (c) hemställs, såvitt nu är i fråga (yrkande 3), att riksdagen beslutar att hos Kungl. Maj:t begära förslag om införande av tystnadsplikt för tolkar.

I motionen 1974:560 framhålls inledningsvis att det länge ansetts som en självklarhet att person som i sin yrkesutövning får inblick i enskilda människors privata förhållanden eller upplysning om yrkeshemligheter, affärsförhållanden m. m. skall iakttä tystnadsplikt. Motionärerna pekar på att tolkar i sin yrkesutövning ofta kan komma i kontakt med sådana förhållanden samt att någon straffsanktionerad tystnadsplikt inte i allmänhet föreligger för tolkar. Motionärerna hänvisar till att invandrarutredningen i betänkandet (SOU 1972:83) Invandrarutredningen 2 framlagt förslag till lag om tystnadsplikt för tolk, men att någon åtgärd i anledning av förslaget ännu ej vidtagits. Enligt motionärernas mening bör bestämmelser om tystnadsplikt snarast införas.

Även i motionen 1974:573 hänvisas till invandrarutredningens förslag om tystnadsplikt. Motionärerna hävdar att frågan om tystnadsplikt är av stor betydelse inte minst från rättssäkerhetssynpunkt och av hänsyn till den personliga integriteten. Enligt motionärerna kan invandrarutredningens riktlinjer för tystnadsplikten läggas till grund för en lagstiftning.

Gällande ordning

Bestämmelser om anlitan av tolk finns i flera författningar. Vid en muntlig förhandling inför allmän domstol skall enligt 5 kap. 6 § rättegångsbalken tolk anlitas att biträda rätten om part, vittne eller annan som skall höras inte behärskar svenska språket. Finns vid rätten allmän tolk för det språk varom är fråga, skall han anlitas. I annat fall förordnar rätten lämplig person att biträda som tolk i målet. Tolk får också anlitas när den som skall höras är allvarligt hörsel- eller talskadad. Den som anställs som allmän tolk eller eljest förordnas att biträda som tolk skall enligt 5 kap. 7 § avlägga ed eller försäkran att han efter bästa förstånd skall fullgöra det

uppdrag som lämnats honom. Bestämmelser om allmän tolk och tolk för hörsel- och talskadade finns i kungörelsen (1947:644) om anställande av allmän tolk m. m. och kungörelsen (1968:204) om tolk för hörsel- och talskadade. Allmän tolk skall finnas vid Haparanda och Gällivare tingsrätter för tolkning i finska språket. Sådan tolk skall tillsättas genom förordnande tills vidare av tingsrätten. Om den som skall höras vid domstol eller annan myndighet är i behov av tolk för hörsel- eller talskadade och inte själv utsett lämplig person som tolk, skall myndigheten tillkalla lämplig tolk. Därvid får anlitas endast kyrkoherde för döva, konsulent för döva eller någon som socialstyrelsen enligt vissa närmare föreskrifter utsett att motta sådant uppdrag. När kyrkoherde för döva eller konsulent för döva tjänstgör som tolk skall uppdraget anses som tjänsteförrättning, även om det fullgörs utanför hans distrikt. När det gäller skriftlig översättning ges i 33 kap. 3 § rättegångsbalken ett bemyndigande för rätten att anlita lämplig person. Bestämmelser om anlitan av tolk finns vidare i förvaltningsprocesslagen (1971:291) och förvaltningslagen (1971:290). Beträffande muntlig förhandling inför förvaltningsdomstol gäller att rätten vid behov skall anlita tolk om part, vittne eller annan som skall höras inte behärskar svenska språket eller är allvarligt hörsel- eller talskadad. Även i annat fall får förvaltningsdomstol anlita tolk. Tolk skall avlägga ed eller försäkran. Enligt förvaltningslagen äger förvaltningsmyndighet vid behov anlita tolk, när den har att göra med någon som inte behärskar svenska språket eller är allvarligt hörsel- eller talskadad. Med tolk enligt nämnda båda lagar avses både den som översätter muntligt och den som gör skriftlig översättning.

I svensk rätt finns inte några särskilda föreskrifter om tystnadsplikt för den som utför uppdrag som tolk eller översättare. I 20 kap. 3 § brottsbalken stadgas straff för ämbetsman som yppar vad han är pliktig att hemlighålla eller olovligen utnyttjar sådan hemlighet. Bestämmelsen är inte tillämplig om brottet är särskilt belagt med straff. Vem som är att betrakta som ämbetsman anges i 20 kap. 12 § första stycket samma balk. Den närmare innebörden av bestämmelsen har utformats i rättspraxis och är i stora drag följande, såvitt nu är av intresse. Alla som är anställda som tjänstemän hos stat eller kommun har i princip ämbetsansvar. Emellertid har dragits en gräns nedåt så att ämbetsansvar inte ansetts föreligga då en tjänst endast innefattar osjälvständig verksamhet. Även sådana tjänster har dock ansetts grunda ämbetsansvar om de innefattar utövning av offentlig myndighet eller, såsom inom kommunikationsinrättningar, angår förhållandet till allmänheten. Även de som utan anställning haft uppdrag att förrätta verksamhet av offentlig art har i åtskilliga fall ansetts bära ämbetsansvar. Oavsett om en tjänsteman har ämbetsansvar eller ej gäller enligt 20 kap. 12 § andra stycket samma balk att ansvar för brott mot tystnadsplikt kan ifrågakomma för alla anställda i allmän tjänst liksom för dem som fullgör lagstadgad tjänsteplikt.

I brottsbalken anges inte i vilka fall en tjänsteman har tystnadsplikt. Tyst-

nadspliktens omfattning framgår i åtskilliga fall av olika specialförfattningar. En tjänstemans tystnadsplikt är emellertid inte begränsad endast till fall där sådan uttryckligen föreskrivits utan kan följa av sakens natur. Undantagsvis förekommer att även andra än befattningshavare i särskilda författningar ålagts en straffsanktionerad tystnadsplikt, t. ex. i lagen (1941:282) om sterilisering, i smittskyddslagen (1968:231) och i lagen (1938:318) om avbrytande av havandeskap liksom i den av riksdagen i år antagna abortlagen. Här bör också anmärkas att enligt 5 kap. 4 § rättegångsbalken och 16 § förvaltningsprocesslagen allmän domstol och förvaltningsdomstol kan förordna att vad som förekommit vid förhandling inom stängda dörrar inte får uppenbaras samt att förundersökningsledare enligt 23 kap. 10 § samma balk får meddela sådant förordnande beträffande vad som förekommit vid förhör. Den som utan giltigt skäl handlar i strid med förordnande av rätten eller undersökningsledare kan enligt 9 kap. 6 § rättegångsbalken och 39 § förvaltningsprocesslagen straffas med böter.

Utredningar

Den år 1966 tillkallade kommittén för utredning av frågan om ämbetsansvar och disciplinärt ansvar i offentlig tjänst avgav år 1972 slutbetänkande (SOU 1972:1) Ämbetsansvaret II. I betänkandet föreslås bl. a. att bestämmelsen i 20 kap. 3 § brottsbalken skall ersättas av ett nytt straffbud som utan angivande av personkrets stadgar ansvar för envar, oavsett om han är offentlig funktionär eller ej, som yppar vad han till följd av författning är pliktig att hemlighålla. Enligt förslaget skall såväl uppsåtligt som oaktsamt handlande bli straffbart. I betänkandet framläggs även förslag om en särskild åtalsregel beträffande brott mot tystnadsplikt.

Invandrarutredningen, som tillkallades år 1968 för att utreda invandrares anpassningsproblem m. m., avgav år 1972 ett delbetänkande (SOU 1972:83) Invandrarutredningen 2 med förslag om utbildning och auktorisation av tolkar och om nordisk språkkonvention. I betänkandet föreslås bl. a. att auktorisation av tolkar och översättare skall ske genom en statlig nämnd samt att viss regional examination av tolkar bör anordnas. Utredningen framlägger även förslag om en lagstadgad tystnadsplikt för tolkar och översättare som anlitas av myndighet eller annat organ som utövar verksamhet för vars fullgörande stat eller kommun ansvarar. Tystnadsplikten föreslås omfatta vad tolk eller översättare under uppdraget eller anställningen erfarit om enskilds personliga förhållanden eller om yrkeshemlighet, affärsförhållande eller förhållanden av betydelse för landets försvar. I betänkandet framhåller utredningen att den ansett sig böra avstå från att lägga fram förslag till bestämmelser i fråga om straffansvar för brott mot tystnadsplikten av tolk och översättare samt om åtal för sådant brott med hänsyn till att frågan om en generell straffbestämmelse beträffande brott mot tystnadsplikt f. n.

överbägs inom justitiedepartementet. Utredningens förslag är f. n. föremål för överbäganden inom justitiedepartementet.

Invandrarutredningens förslag i fråga om auktorisation av tolkar bildade utgångspunkt för i prop. 1974:1 bil. 13 (s 164–176) framlagda förslag om anpassningsåtgärder för invandrare. I propositionen avvisade föredragande statsrådet tanken på ett auktorisations- och examinationssystem för tolkar men biträdde förslaget om ett centralt register över tolkar och översättare. I sitt av riksdagen godkända betänkande (InU 1974:6) i anledning av förslagen föreslog inrikesutskottet att frågan om ett auktorisationssystem för tolkar och översättare skulle prövas ytterligare av Kungl. Maj:t och att i samband därmed hela frågan om registrering och förmedling av tolkar borde överbägas på nytt. En särskild utredningsman har helt nyligen tillkallats för att verkställa den av riksdagen sålunda begärda översynen. Utredningsuppdraget beräknas bli slutfört före årsskiftet 1974-1975.

Utskottet

I betänkandet behandlas två motioner som går ut på att en lagstiftning om tystnadsplikt för tolk skall komma till stånd.

Någon allmän lagstadgad tystnadsplikt för tolk eller översättare finns inte. Är tolken eller översättaren anställd i offentlig tjänst, vilket endast undantagsvis torde vara fallet, kan – i likhet med vad som gäller för tjänstemän i allmänhet – tystnadsplikt följa av olika specialförfattningar eller av sakens natur. Brott mot tystnadsplikt som begås av en tjänsteman med ämbetsansvar är särskilt straffbelagt i 20 kap. 3 § brottsbalken. Av 20 kap. 12 § följer att kretsen av ansvariga personer även omfattar dem som utan att ha ämbetsansvar är anställda i allmän tjänst eller fullgör lagstadgad tjänsteplikt.

Den som tjänstgör som tolk får ofta insyn i enskild persons privata förhållanden och kännedom om yrkeshemligheter, affärsförhållanden m. m. I många fall torde det vara av stor betydelse för den enskilde, myndigheter eller organisationer att tolken iakttar tystnad beträffande vad han erfarit i samband med sitt uppdrag. Med hänsyn härtill framstår det som mindre tillfredsställande att det i allmänhet inte föreligger någon tystnadsplikt för tolk eller översättare, som anlitas av myndighet eller annat offentligt organ. Spörsmålet har, som motionärerna påpekar, uppmärksamrats av invandrarutredningen, som i ett delbetänkande år 1972 framlagt ett förslag till lag om tystnadsplikt för tolk. Enligt förslaget skall lagen gälla tolkar och översättare som anlitas av myndighet eller annat organ, som utövar verksamhet för vars fullgörande stat eller kommun ansvarar. Tystnadsplikten föreslås omfatta vad tolk eller översättare under uppdraget eller anställningen erfarit om enskilds personliga förhållanden eller om yrkeshemligheter, affärsförhållanden eller förhållanden av betydelse för landets försvar. Förslaget

är f. n. föremål för överväganden inom justitiedepartementet. Enligt vad utskottet inhämtat bereds ärendet i samband med det arbete på en reform av ämbetsansvaret, som f. n. pågår inom departementet på grundval av ämbetsansvarskommitténs slutbetänkande. I betänkandet har kommittén bl. a. föreslagit att bestämmelsen i 20 kap. 3 § brottsbalken om brott mot tystnadsplikt skall ersättas av ett nytt straffbud, som utan angivande av personkrets stadgar ansvar för envar – oavsett om han är offentlig funktionär eller ej – som yppar vad han till följd av författning är pliktig att hemlighålla. Proposition angående en reform av ämbetsansvaret väntas bli avlämnad våren 1975.

Utskottet delar uppfattningen att det är angeläget att en lagstiftning beträffande tystnadsplikt för tolk och översättare kommer till stånd. Med hänsyn till det lagstiftningsarbete som enligt vad ovan anförts pågår inom Kungl. Maj:ts kansli bör emellertid motionerna inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motionen 1974:560 och motionen 1974:573
i här behandlad del (yrkande 3).

Stockholm den 29 oktober 1974

På justitieutskottets vägnar

LISA MATTSON

Närvarande: fröken Mattson (s), herrar Polstam (c), Johansson i Växjö (c), Westberg i Ljusdal (fp), Nygren (s), fru Bergander (s), herrar Schött (m), Nilsson i Visby (s), Fransson (c), Lövenborg (vpk), fru Wiklund (c), fru André (c), fru Andersson i Kumla (s), herr Lundgren (s) och fru Lindquist (m).

